

Zbigniew Woźniak

Zastaw na rzeczach ruchomych w prawie niemieckim (cz. I)

I

W prawie niemieckim istnieje wiele sposobów rzeczowego zabezpieczenia wierzytelności, wśród nich występują zarówno skodyfikowane instytucje, takie jak zastaw (Pfandrecht), hipoteka (Hypothek), dług gruntowy (Grundschuld), jak i te, które nie znalazły bezpośredniego uregulowania w ustawie. Typowym przykładem drugiego z zabezpieczeń jest przewłaszczenie na zabezpieczenie (Sicherungsübereignung), które do tej pory nie zostało w ustawie szczegółowo unormowane, poszukując dopuszczalności swego zastosowania w znanych również polskiemu prawu cywilnemu zasadach autonomii woli i swobody umów.

Zastaw należy do klasycznych instytucji służących rzeczowemu zabezpieczeniu wierzytelności. W sposób bezpośredni został uregulowany nie tylko w niemieckim kodeksie cywilnych (dalej: BGB)¹, lecz także w poszczególnych ustawach, np. w ustawie o prawach na zarejestrowanych statkach i stocznicach² uregulowano zastaw na zarejestrowanych statkach (Schiffshypothek), który ma charakter zastawu rejestrowego, jest akcesoryjnym ograniczonym prawem rzeczowym, powstającym przez wpis do odpowiedniego rejestru. Podobnie jest w ustawie – Prawo o statkach powietrznych³, gdzie przewidziano zastaw rejestrowy na statkach powietrznych (Registerpfandrecht an Luftfahrzeugen) jako akcesoryjne ograniczone prawo rzeczowe, które powstaje przez wypis do odpowiedniego rejestru.

Systematyka księgi trzeciej BGB w zakresie przepisów traktujących o zastawie składa się z dwóch części: pierwsza poddaje regulacji zastaw na rzeczach ruchomych (Pfandrecht an beweglichen Sachen), druga natomiast zastaw na prawach (Pfandrecht an Rechten). Z uwagi na obszerność problematyki związanej z instytucją zastawu niniejsze opracowanie zostanie ograniczone jedynie do omówienia najistotniejszych zagadnień związanych z zastawem na rzeczach ruchomych, z uwzględnieniem zastawu ustawowego, powstającego z mocy szczególnych przepisów zawartych w BGB i w kodeksie handlowym (dalej: HGB)⁴.

1. Charakterystyka zastawu na rzeczach ruchomych

Zastaw w prawie niemieckim, podobnie jak w polskim systemie prawa cywilnego, jest ograniczonym prawem rzeczowym służącym zabezpieczeniu wierzytelności i jako taki ma charakter akcesoryjny w stosunku do wierzytelności, którą zabezpiecza. Pomimo tego, że do jego ustanowienia konieczne jest wydanie rzeczy zastawnikowi lub osobie trzeciej, zastaw należy do tej kategorii ograniczonych praw rzeczowych, których celem nie jest zapewnienie uprawnionemu prawa do korzystania z rzeczy w mniejszym lub w większym zakresie, lecz umożliwienie mu zaspokojenia swej wierzytelności z przedmiotu zastawu⁵. Konsekwencją tego jest szczególna regulacja prawna, kształtująca wzajemne

prawa i obowiązki zastawcy i zastawnika w zakresie posiadania rzeczy będącej przedmiotem zastawu. BGB, używając pojęcia zastaw (Pfandrecht), odnosi je wyłącznie do zabezpieczenia wierzytelności na rzeczach ruchomych i prawach, zaś instytucja, która służy osiągnięciu tego samego celu przez zaspokojenie z nieruchomości jest przez ustawodawcę niemieckiego nazywana hipoteką lub długiem gruntowym, w przeciwieństwie do austriackiego kodeksu cywilnego (Allgemeine Bürgerliches Gesetzbuch), gdzie pojęciem zastawu w sposób zbiorczy określane jest zabezpieczenie rzeczowe na rzeczach ruchomych i nieruchomościach.

Nie ma wątpliwości co do tego, że przedmiotem zastawu nie mogą być rzeczy ruchome wyłączone z obrotu oraz rzeczy zużywalne, zdefiniowane w przepisie § 92 BGB. Taka teza jest konsekwencją przyjętego przez ustawodawcę sposobu zaspokojenia z zastawu – sprzedaż rzeczy – oraz istoty zabezpieczenia rzeczowego, które ma w sposób trwały zabezpieczać wierzytelność, dla której powstało. Nadto należy zauważyć, że ustawodawca niemiecki wyłączył możliwość ustanowienia zastawu na zbiorze rzeczy. Przedmiotem tego obciążenia może być tylko rzecz indywidualnie oznaczona⁶.

Zastawem na rzeczach ruchomych może być udział we współwłasności rzeczy. W sposób literalny ustawodawca dopuścił taką możliwość w przepisie § 1258 BGB, poddając w nim szczegółowej regulacji wzajemne prawa i obowiązki wynikające ze stosunku współwłasności między dotychczasowymi współwłaścicielami a zastawnikiem. Interesujące jest to, że wierzyciel wykonuje w stosunku do współwłasności prawa zastawnika związane z zarządzeniem rzeczą wspólną i jej używaniem oraz to, że przed powstaniem prawa do zaspokojenia się z udziału zniesienia współwłasności mogą żądać wierzyciel i współwłaściciele wyłącznie wspólnie, natomiast po powstaniu prawa do zaspokojenia się z zastawu z takim żądaniem może samodzielnie wystąpić zastawnik, niebędący w tym zakresie związanym istniejącą między współwłaścicielami umową o wyłączenie prawa do żądania zniesienia współwłasności.

2. Definicja zastawu. Sposób powstania

Zastaw na rzeczach ruchomych został zdefiniowany w przepisie § 1204 BGB, zgodnie z którym rzecz ruchomą można dla zabezpieczenia wierzytelności obciążyć w ten sposób, że wierzyciel ma prawo poszukiwać zaspokojenia z niej. Z treści cytowanego przepisu wynikają dwie istotne cechy omawianej instytucji:

- 1) zastaw, obciążając rzecz, jest prawem skutecznym erga omnes, co oznacza, że jest skuteczny wobec każdego właściciela rzeczy;
- 2) celem obciążenia rzeczy jest umożliwienie wierzycielowi poszukiwania zaspokojenia z rzeczy bez względu na to, czyją stała się własnością.

Ustanowienie zastawu jest czynnością realną, jej skuteczność uzależniona jest od zawarcia między zastawnikiem (wierzycielem zastawnym) a zastawcą (właścicielem przedmiotu zastawu) umowy zastawniczej oraz od wydania rzeczy zastawcy lub osobie trzeciej⁷. Brak któregokolwiek z ww. elementów niweczy możliwość ustanowienia zastawu (por. § 1205 BGB). W sytuacji gdy wierzyciel jest już posiadaczem rzeczy, do ustanowienia zastawu wystarczy zawarcie samej umowy zastawniczej. Niemiecki kodeks cywilny przewidział jeszcze jeden sposób zadośćuczynienia przesłance realności przy powstaniu zastawu, a mianowicie, zgodnie z § 1206 BGB, zamiast wydania rzeczy

będącej przedmiotem zastawu wystarczające jest zezwolenie na współposiadanie, z tym że rzecz musi znajdować się pod wspólnym zamknięciem, a jeśli znajduje się w posiadaniu osoby trzeciej, zastaw powstanie jedynie wtedy, gdy wydanie może nastąpić wyłącznie wspólnie do rąk zastawnika i właściciela rzeczy. Wspólne zamknięcie i wydanie rzeczy do wspólnych rąk ma zapewnić realizację zasady jawności rzeczowych zabezpieczeń, chroniącą zastawnika przed obciążeniem rzeczy kolejnym prawem rzeczowym, które korzystałoby z pierwszeństwa w stosunku do uprzednio ustanowionego zastawu⁸. Należy bowiem wskazać, że wydanie rzeczy wierzycielowi, tak jak to ma miejsce w przypadku okoliczności objętych hipotezą przepisu § 1205 BGB, czy też dopuszczenie do współposiadania rzeczy pozostającej we wspólnym zamknięciu ma na celu wyłączenie dobrej wiary kolejnego potencjalnego zastawnika, co powoduje, że kolejny zastawnik, uzyskując posiadanie rzeczy nie od właściciela, lecz od poprzedniego zastawnika, byłby świadom tego, że rzecz jest już obciążona ograniczonym prawem rzeczowym⁹. Istnienie po stronie potencjalnego zastawnika świadomości wystąpienia okoliczności, o których mowa wyżej, wyłącza pierwszeństwo zaspokojenia praw powstałych później, przed prawami powstałymi wcześniej, co wynika z treści przepisu § 1208 BGB.

Odrębnej regulacji normatywnej poddane zostało wydanie rzeczy znajdującej się w posiadaniu zależnym, wykonywanym przez właściciela rzeczy. W tej sytuacji, zgodnie z przepisem § 1205 ust 2 BGB, wystarczy przeniesienie na zastawnika posiadania zależnego i zawiadomienie o fakcie ustanowienia zastawu posiadacza samoistnego.

Mówiąc o przedmiocie zastawu, nie sposób pominąć regulacji przewidującej możliwość ustanowienia zastawu przez osobę, która co prawda jest właścicielem rzeczy, niemniej nie jest dłużnikiem osobistym zabezpieczonej wierzytelności oraz dopuszczalności ustanowienia zastawu przez osobę nieuprawnioną do rozporządzania rzeczą. Pierwsza z możliwości wynika ze sformułowanego w sposób ogólny przepisu § 1205 BGB, w którym wskazano, że do powstania zastawu konieczne jest zawarcie umowy zastawniczej między wierzycielem a właścicielem rzeczy oraz wydanie rzeczy. Ustawodawca, redagując treść ww. przepisu, wskazał, że jedną ze stron umowy zastawniczej jest właściciel, bez oznaczenia, czy musi być on dłużnikiem osobistym. Z tak zredagowanego przepisu wynika, że zastawcą może być również osoba, która będąc właścicielem nie jest dłużnikiem osobistym wierzyciela, na rzecz którego został ustanowiony zastaw. Konsekwencją przyjęcia takiej możliwości jest przyznanie w przepisie § 1211 BGB zastawcy prawa do podnoszenia względem zastawnika zarzutów, jakie przysługują wobec niego dłużnikowi osobistemu. Zrzeczenie się tych zarzutów przez dłużnika osobistego po ustanowieniu zastawu nie wywołuje żadnego skutku prawnego w stosunku do zastawcy.

Druga z ww. sytuacji przewidziana została w przepisie § 1207 BGB, który bezpośrednio odsyła do przepisów regulujących nabycie własności rzeczy od osoby nieuprawnionej, tj. do przepisów § 932, § 934 i § 935 BGB. Dokonując ich wykładni, z uwzględnieniem odpowiedniego stosowania do ustanowienia zastawu przez osobę nieuprawnioną, należy stwierdzić, że skuteczność powstania zastawu uzależniona jest od dobrej wiary wierzyciela w chwili wydania mu rzeczy¹⁰. Innymi słowy, jeśli wierzyciel w chwili wydania przedmiotu zastawu był w dobrej wierze co do istnienia po stronie zastawcy uprawnienia do rozporządzania rzeczą przez obciążenie jej zastawem, nabywa to prawo niezależnie od tego, czy w rzeczywistości zastawnik był do tego typu czynności uprawniony, czy też rozporządził prawem, które mu nie przysługiwało.

3. Charakter wierzytelności zabezpieczonej zastawem

Jak już wyżej sygnalizowano, zastaw jest prawem akcesoryjnym i jako taki może zabezpieczać istniejącą wierzytelność, tj. wierzytelności o określonej treści, z której winien wynikać sposób spełnienia świadczenia i termin, w jakim owo świadczenie ma być spełnione. Ustawodawca w przepisie § 1204 ust. 2 BGB dopuścił możliwość zabezpieczenia wierzytelności przyszłej lub warunkowej, co niewątpliwie stanowi odstępstwo od zasady akcesoryjności¹¹. Zastaw zabezpieczający wierzytelność przyszłą lub warunkową, czyli taką, która w chwili zawarcia umowy zastawniczej jeszcze nie istnieje, zostaje ustanowiony nie w momencie powstania wierzytelności lub ziszczenia się warunku, od którego powstanie wierzytelności jest uzależnione, lecz w chwili zawarcia umowy i wydania rzeczy zastawnikowi. Ustalenie, kiedy powstaje zastaw ma istotne znaczenie dla określenia pierwszeństwa zaspokajania wierzycieli z przedmiotu zastawu. Przyjęte przez niemieckiego ustawodawcę rozwiązanie, zgodnie z którym zastaw zabezpieczający wierzytelność przyszłą i warunkową powstaje z chwilą spełnienia przesłanek wymaganych dla ustanowienia zastawu zabezpieczającego istniejącą wierzytelność, pozwala zastawnikowi takiej wierzytelności uzyskać pierwszeństwo zaspokojenia, odpowiadające kolejności z chwili ustanowienia zastawu, a nie powstania wierzytelności¹². Powyższy wniosek *expressis verbis* wynika z treści przepisu § 1209 BGB, w którym stwierdzono, że o stopniu pierwszeństwa prawa zastawu rozstrzyga czas jego ustanowienia także wtedy, gdy ustanowiono je dla wierzytelności przyszłej lub warunkowej.

Zastaw w niemieckim systemie prawa cywilnego, podobnie jak w prawie polskim, może zabezpieczać zarówno wierzytelność pieniężną w szerokim tego słowa znaczeniu, jak i wierzytelności niepieniężne (tym między innymi zastaw różni się od hipoteki, gdzie dopuszczalnym jest jedynie zabezpieczenie wierzytelności pieniężnych). Jednakże z uwagi na fakt, że zaspokojenie z przedmiotu zastawu następuje przez sprzedaż rzeczy i zaliczenie uzyskanej ceny na rachunek długu, realizacja zastawu zabezpieczającego wierzytelność niepieniężną możliwa jest dopiero wtedy, gdy nastąpi przekształcenie jej świadczenia ze świadczenia niepieniężnego na świadczenie pieniężne. Przekształcenie, zgodnie z przepisem § 1228 ust. 2 BGB, winno nastąpić najpóźniej do chwili sprzedaży rzeczy.

4. Zakres zabezpieczenia i zakres obciążenia zastawem

Prawo zastawu ustanowione zgodnie z przepisami niemieckiego kodeksu cywilnego zabezpiecza nie tylko wierzytelność w wysokości należności głównej, lecz także należności o charakterze ubocznym oraz inne roszczenia, jakie przysługują zastawnikowi z tytułu istniejącego między nim a zastawcą stosunku zastawu. Przepis § 1210 BGB, który podaje regulacji zakres zabezpieczenia, stanowiąc, że zastaw zabezpiecza każdoczesną wysokość należności głównej, przykładowo wskazuje, iż wierzyciel może zaspokoić z przedmiotu zastawu wierzytelność o zapłatę odsetek, kar umownych związanych z wierzytelnością główną oraz roszczenia o zwrot nakładów na rzecz, a także koszty wypowiedzenia i dochodzenia prawa oraz sprzedaży przedmiotu zastawu, które są bezpośrednio związane z jego realizacją. Zakres, w jakim zastaw zabezpiecza wierzytelność, podlega jednemu ograniczeniu, a mianowicie, w sytuacji gdy zastaw jest dany nie przez dłużnika osobistego, lecz przez osobę trzecią, odpowiedzialność z rzeczy nie zwiększa się w następstwie czynności prawnych dokonanych przez dłużnika z zastawnikiem po chwili, w której zastaw został ustanowiony.

Zastaw będący ograniczonym prawem rzeczowym obciąża rzecz jako całość. Jak już wyżej wskazano, dopuszczalnym jest także obciążenie udziału we współwłasności rzeczy ruchomej. Podobnie jak w prawie polskim, obciążenie rzeczy zastawem pociąga za sobą, z mocy przepisu § 93 BGB, obciążenie

jej części składowych oraz, na podstawie przepisu § 1212 BGB, owoców rzeczy, które z chwilą odłączenia od niej stają się odrębnym przedmiotem własności, niekoniecznie należącym do właściciela przedmiotu zastawu.

Mówiąc o przedmiocie zabezpieczenia, należy wskazać, że niemiecki kodeks cywilny przewiduje możliwość powstania zastawu łącznego obciążającego kilka rzeczy, co jest obce polskiemu systemowi prawa cywilnego, gdzie obciążenie jednym prawem zastawniczym kilku rzeczy dopuszczalne jest jedynie przy hipotece łącznej. Zastaw łączny w prawie niemieckim powstaje z mocy przepisu § 1222 BGB, z którego treści wynika, że jeżeli prawo zastawu istnieje na więcej niż jednej rzeczy, każda z nich odpowiada za całość wierzytelności. Konsekwencją takiej regulacji jest możliwość powołania zastawu łącznego nie tylko na skutek podziału rzeczy obciążonej, tak jak to ma miejsce w przypadku polskiej hipoteki, lecz także z mocy czynności prawnej, czyli umowy zastawniczej. Należy podkreślić, że ustawodawca niemiecki nie uzależnia możliwości powołania zastawu łącznego od tożsamer osoby zastawcy. Dopuszczanym jest obciążenie jednym prawem rzeczy należących do różnych osób. Praktyczne znaczenie zastawu łącznego sprowadza się do możliwości dochodzenia zaspokojenia wierzytelności nim zabezpieczonej. Niezależnie od wysokości wierzytelności zabezpieczonej zastawem oraz treści wewnętrznego stosunku prawnego łączącego zastawców, wierzyciel może zaspokoić się z niektórych tylko rzeczy lub ze wszystkich, z pewnym jednak ograniczeniem, niewystępującym w przypadku polskiej hipoteki łącznej, a mianowicie, zgodnie z przepisem § 1230 zd. 2 BGB, wierzyciel może wybrać zaspokojenie tylko z tylu przedmiotów, ile jest potrzebnych do zaspokojenia zabezpieczonej wierzytelności. Stąd wniosek, że zastaw łączny powoduje, iż każda rzecz nim obciążana odpowiada za całą wierzytelność, z tym że wierzyciel wedle swego wyboru może zaspokoić się tylko z tylu rzeczy, ile jest potrzebnych do zadośćuczynienia całości zabezpieczonej wierzytelności¹³.

5. Stosunek prawny łączący strony umowy zastawniczej.

Prawa i obowiązki stron stosunku prawnego, jakie powstają z mocy ustanowienia zastawu, nie ograniczają się do kwestii związanych z zaspokojeniem wierzytelności z rzeczy obciążonej zastawem. Ustanowienie zastawu i związany z nim obowiązek wydania rzeczy rodzi po stronie zastawcy i zastawnika szereg praw i obowiązków związanych z posiadaniem przedmiotu zastawu. Przed przystąpieniem do analizy szczegółowych rozwiązań należy wskazać, że dokonując wykładni przepisów regulujących wzajemne stosunki między zastawcą a zastawnikiem trzeba mieć na względzie fakt, że zastaw jako ograniczone prawo rzeczowe co do zasady nie służy zapewnieniu uprawnionemu prawa do korzystania z cudzej rzeczy. Jego celem jest zabezpieczenie zaspokojenia wierzytelności z obciążonej rzeczy. Przeniesienie posiadania, jakie następuje w przypadku ustanowienia zastawu, jest konsekwencją zagwarantowania realizacji przyjętej przez niemieckiego ustawodawcę zasady jawności zastawu. Celem zastawu nie jest jednak zapewnienie zastawnikowi jakichkolwiek korzyści z posiadania cudzej rzeczy.

Przechodząc do omówienia poszczególnych rozwiązań dotyczących wzajemnych praw i obowiązków zastawcy i zastawnika w zakresie posiadania rzeczy, stwierdzam, że na pierwszy plan wysuwa się obowiązek przewidziany w przepisie § 1215 BGB, zgodnie z którym zastawca zobowiązany jest do przechowania zastawu. Co prawda ustawodawca w cytowanym przepisie posługuje się pojęciem zastaw (Pfand), nie ma jednak wątpliwości, że obowiązek ten dotyczy przechowywania rzeczy będącej przedmiotem zastawu. Przechowanie rzeczy winno odbywać się zgodnie z przepisami

regulującymi stosunek prawny powstały na podstawie umowy przechowania, normatywnie określonej w przepisach od § 688 do § 700 BGB. Odrębnej regulacji poddana została kwestia nakładów i wydatków poczynionych na rzecz przez zastawnika, o czym traktuje przepis § 1216 BGB. I tak, jeśli wierzyciel czynił na rzecz nakłady, obowiązek ich zwrotu, istniejący po stronie zastawcy, kształtuje się według przepisów o prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia. Ustawodawca przyznaje wierzycielowi, w zdaniu drugim wskazanego wyżej przepisu, uprawnienie, zgodnie z którym zastawnik może zabrać z rzeczy urządzenia, w które ją zaopatrzył. Powyższego uprawnienia nie można traktować jako obowiązku. Jeśli wierzyciel nie chce odebrać urządzenia, w które zaopatrzył rzecz, zastawca nie może żądać, aby zostało ono zabrane¹⁴. W sytuacji gdy urządzenie pozostaje z rzeczą będącą przedmiotem zastawu, wierzycielowi przysługuje wobec zastawnika roszczenie o zwrot nakładów stanowiących równowartości urządzenia, oczywiście, o ile nakład ten mieści się kategorii nakładów, których zwrot jest należny osobie prowadzącej cudze sprawy bez zlecenia.

Z faktu posiadania rzeczy przez zastawnika wynika dla niego prawo do pobierania pożytków z rzeczy i zaliczania ich na poczet zabezpieczonej wierzytelności. Niemiecki kodeks cywilny, podobnie jak polska ustawa, przewiduje możliwość ustanowienia zastawu antychretycznego, którego istota sprowadza się do tego, że zabezpieczona wierzytelność zostaje sukcesywnie zaspokajana z pożytków, jakie przynosi obciążona rzecz. Taki sposób zaspokojenia może być przewidziany w umowie zastawniczej lub wynikać z domniemania zawartego w przepisie § 1213 ust 2 BGB, zgodnie z którym, jeżeli przedmiotem zastawu jest rzecz przynosząca pożytki, która zostanie oddana w wyłączne posiadanie zastawnika, w razie wątpliwości domniemywa się, że zastawnik uprawniony jest do pobierania pożytków, co przy uwzględnieniu treści § 954 BGB oznacza, iż wierzyciel staje się właścicielem pożytków z rzeczy z chwilą ich odłączenia od rzeczy głównej. Z prawa pobierania pożytków wynika dodatkowy obowiązek wierzyciela, a mianowicie zastawnik zobowiązany jest do zachowania należytej staranności w uzyskiwaniu pożytków oraz ich pobieraniu. Z wykonania nałożonego na niego obowiązku winien, zgodnie z przepisem § 1214 BGB, składać zastawcy rachunek.

Konsekwencją nieprzestrzegania przez zastawnika obowiązków związanych z posiadaniem rzeczy stanowiącej przedmiot zastawu jest powstanie, z mocy § 1217 BGB, po stronie zastawcy roszczenia o złożenie na koszt wierzyciela przedmiotu zastawu do depozytu sądowego, a jeśli przedmiot zastawu nie nadaje się do złożenia w depozycie sądowym, do złożenia przedmiotu innemu, ustanowionemu przez sąd przechowawcy do przechowania. Zamiast złożenia rzeczy do depozytu lub oddania jej w przechowanie innemu przechowawcy, zastawca może żądać od wierzyciela zastawnego zwrotu rzeczy, który winien nastąpić jednocześnie z zaspokojeniem wierzytelności zabezpieczonej zastawem. Powyższe uprawnienie zastawcy aktualizuje się dopiero wtedy, gdy zastawnik, pomimo upomnienia przez właściciela obciążonej rzeczy, nadal istotnie narusza prawa zastawcy¹⁵. Szczególnej regulacji poddana została trzecia z wyżej wskazanych możliwości. W przypadku gdy zastaw zabezpieczał nieoprocentowaną wierzytelność, której termin wymagalności w chwili żądania zwrotu przedmiotu zastawu jeszcze nie nadszedł, wierzycielowi należy się tylko taka kwota, która, doliczając ustawowe odsetki za czas od zapłaty aż do wymagalności, równa jest wierzytelności. W literaturze przyjmuje się, że oznacza to, iż wierzycielowi należy się świadczenie w wysokości odpowiadającej zabezpieczonej wierzytelności, pomniejszonej o kwotę stanowiącą sumę odsetek ustawowych, liczonych od zabezpieczonej należności od dnia dokonania zapłaty do dnia wymagalności¹⁶.

Roszczenie o zwrot zastawu jeszcze przed wygaśnięciem wierzytelności nim zabezpieczonej powstaje po stronie zastawcy nie tylko w wyżej opisanych okolicznościach, lecz także wtedy, gdy zachodzi

niebezpieczeństwo zepsucia się lub istotnego zmniejszenia wartości obciążonej rzeczy. Żądanie zwrotu winno nastąpić jednocześnie z daniem innego zabezpieczenia. Przyjmuje się, że wierzyciel do chwili ustanowienia przez zastawcę innego rodzaju zabezpieczenia może powstrzymać się ze zwrotem przedmiotu zastawu, przysługuje mu bowiem, znane również polskiemu prawu cywilnemu, prawo powstrzymania od spełniania świadczenia. Mówiąc o „innym zabezpieczeniu”, kodeks w części regulującej zastaw nie wskazuje, jakie zabezpieczenie czyniłoby zadość obowiązkowi, który jest nałożony na zastawcę, jeśli chce skutecznie zrealizować swoje prawo (przepis § 1218 BGB jedynie wyklucza możliwości dania zabezpieczenia przez ustanowienie poręczenia). Poszukując na to odpowiedzi, koniecznym jest sięgnięcie do księgi I rozdziału VII BGB, gdzie ustawodawca w odrębnej jednostce redakcyjnej poddał regulacji „danie zabezpieczenia”. Zgodnie z przepisem § 232 BGB, zabezpieczenie może przybrać postać złożenia świadczenia pieniężnego lub papierów wartościowych do depozytu sądowego, ustanowienia zastawu na prawach lub rzeczach ruchomych, hipoteki, długu gruntowego lub renty gruntowej. Nie wdając się w szczegółową analizę ustanowienia zabezpieczenia, należy jedynie wskazać, że przepisy traktujące o daniu zabezpieczenia ograniczają skuteczność poszczególnych form. I tak, ustanowienie zastawu na rzeczy ruchomej, czyli w omawianym przypadku ustanowienie kolejnego zastawu, może służyć zabezpieczeniu wierzytelności w wysokości 2/3 wartości szacunkowej rzeczy, która ma być obciążona. Warto zauważyć, że takie ograniczenia nie zostały wprowadzone w przypadku ustanowienia zastawu w sposób pierwotny, na podstawie umowy zastawniczej.

Przedstawiając wzajemne prawa i obowiązki zastawcy i zastawnika, nie sposób pominąć przewidzianego w przepisie § 1223 BGB obowiązku zwrotu przedmiotu po wygaśnięciu zastawu.

Na zakończenie tej części rozważań należy wskazać, że kodeks cywilny poddaje szczególnej regulacji termin przedawnienia roszczeń zastawnika i zastawcy, wynikający z posiadania rzeczy, o czym traktuje przepis § 1226 BGB. Roszczenie zastawcy o odszkodowania z tytułu zmiany lub pogorszenia jakości przedmiotu zastawu oraz roszczenia wierzyciela o zwrot nakładów lub o zwrot urządzenia połączonych z rzeczą ulegającą przedawnieniu z upływem sześciu miesięcy od dnia, w którym nastąpił zwrot przedmiotu zastawu.

Przypisy

- 1 Bürgerliches Gesetzbuch, ustawa z dnia 18 sierpnia 1896 r. z późn. zm.
- 2 Gesetz über Rechte an eingetragenen Schiffen und Schiffsbauwerken z dnia 11 listopada 1940 r.
- 3 Gesetz über Rechte an Luftfahrzeugen z dnia 26 lutego 1959 r.
- 4 Handelsgesetzbuch, ustawa z dnia 11 maja 1897 r. z późn. zm.
- 5 F.Baur, Sachenrecht, München 1999, s. 672.
- 6 K.Tiedtke, Kreditsicherung, Neuwied 1994.
- 7 H.Stol, Grundriss des Sachenrechts, Heidelberg 1983, s. 179.
- 8 R.Serick, Deutsche Mobiliarischerheiten, Aufriss und Grundgedanken, Köln 1988.
- 9 F.Eickmann, Münchener Kommentar zum BGB. Sachenrecht, München 1988, s. 1565.

- 10 D.Reinicke, Juristische Arbeitsblätter, Frankfurt am Main 1984, s. 202-211.
- 11 J.Damrau, Juristische Rundschau, Berlin 1983, s. 290.
- 12 E.Witt, Pfandrecht am Inventar der Landwirtschaft, Hohenheim 1974.
- 13 T.Soergel, Kommentar zum BGB, München 1984, s. 1565.
- 14 F.Baur, Sachenrecht..., s. 682.
- 15 G.Lüke, Juristenzeitung, München 1957, s. 239-240.
- 16 P.Bassenge, Beckische Kurz-Kommentare Plandt BGB, München 1985, s. 1261.